

Műfordító kisebbségben, avagy gyilkosok közt cinkos, aki néma

Most, hogy az ember élete semmit sem ér, vajon mit lehetne mondani? Tudunk-e, szabad-e ünnepelni, akkor, amikor emberek ezrei válnak hajléktalanná? Szabad-e másra gondolnunk, mint a háború átkára – a megkínzott, lemészárolt embertársainkra, a földig rombolt falvakra.

Most, hogy bujdosva és bujkálva élünk, mint holmi gazemberek, utolsó pribékek, s a gazemberek és az utolsó pribékek parancsokat osztogatva a sorsunk fölött döntenek, ér-e valamit a szó? Van-e még értelme az emberi beszédnek?

Legföljebb ha dadogva próbálunk magunkból szavakat öklendezni – bele a semmibe, a végtelen űrbe.

...Most van itt az az idő, amikor minden egyes pillanat az utolsó lehet, és minden egyes találkozás a végső. „S ezért az emberek sohase vegyenek egymástól könnyű búcsút, hogy szükség esetén elmondhassák: »Legalább utoljára még jól szívemhez szorítottam.«”

Halottak napja közeleg. És ők, halottaink, egyre többen vannak.

Ezerkilencszázkilencvenegy októberének legvégén vettem papírra ezeket a gondolatokat, annak kapcsán, hogy a Szenteleky-napok bírálóbizottsága abban a megtiszteltetésben részesített, hogy engem választott a Bazsalikom műfordítói díjra érdemesültnek. Akkor még a háború elején tartottunk. Akkor még „csak” Kórógy és Szentlászló égett, akkor még „csak” a kórógyiakat és a szentlászlóiakat űzték el otthonaikból, „csak” az ő otthonaikat rombolták le. Esténként egész Magyarorszáig elhallatszott az ágyúk döreje, a tompa moraj, amely begurult udvarainkba.

Zavaros idők voltak, számunkra, akik addig a háborúról csak könyvekben olvastunk, számunkra, akik a háborút csak filmekből ismertük, egyszerre csak kézzel fogható valósággá vált minden iszonyat: az éjszakai rettegés, mert általában éjszaka indult el kényszersorozni a katonai rendőrség, mintha a bűnt az éjszaka

örök időkre eltakarná. Jöttek a hírek az áldozatokról és gyilkosaikról, lángoló templomokról és szétlőtt Krisztusokról.

S míg Horvátországból a menekültek gyalog, saját járműveiken, esetleg autóbuszokon menekültek, addig Boszniában megkezdődött a szisztematikus kitelepítés, emberek ezreit rakták vagonokba. Előbb csak emlegették, majd útnak indították az első, a második, a századik szerelvényt. A közhelyekben mindig van igazság – a történelem is ismétli önmagát: éppen olyan marhavagonokba rakták a bosnyákokat, mint amilyenekbe jó fél évszázadnak előtte a zsidókat vagy az orosz hadifogságba hurcolt honvédeket.

Vukovár, Mostar, Srebrenica – három városnév, három fogalom, lett városnév azok számára, akik a legutóbbi balkáni háborúkról legalább egy keveset is hallottak.

Nem tudom, van-e valaki a földkerekségen, aki meg tudná mondani, miért kellett a mostari hidat lerombolni? Csak azért, mert nem horvát volt? Csak azért, mert azt zsákmányként nem lehetett Horvátországba vinni? (A patikus Kosztka Tivadar, akit a világ jobbjára Csontváryként ismer, mégis magával tudta vinni egészen Magyarországra, magával vitte az egész világra! Igaz, ő nem gyilkos volt, hanem szent.)

Vukovár és Srebrenica a gyilkolás szinonimái, a magából kivetkőzött emberállat, a vérengző, Istent és embert tagadó öldöklés jelképei. Vukovárt „fölszabadították” – volt olyan középiskolás diákom, aki megjárta a poklok poklát. Tőle tudom, házról házra küldték őket, hogy mindenkit leöljének, aki az útjukba kerül. A „fölszabadítók” élén a lángszórósok mentek, akiknek később is akadt még dolguk: nekik kellett a hullákat elégetniük. És nem válogathattak: a parancs szerint minden előre tüzelniük kellett. És ők tüzeltek is.

Ha én vagy történetesen közülünk bárki férfiember tíz évvel ezelőtt Srebrenicában muzulmán lett volna, akkor most nem lennék itt. Velünk is gyilkosok végeztek volna olyan megrészegült, önkívületi boldogságban, mint ahogy azokkal az ezrekkel tették, akiket a

világ szeme láttára öltek meg. Az emberiség újabb csődje, Európa tehetetlenségének újabb bizonyítéka volt, hogy semmit nem tettek emberek tömegeinek a meggyilkolása ellen. Nem költői képzelgés, hogy a világ, azon belül Európa szeme láttára ölték meg ezeket a nyomorultakat, hiszen a világűrben keringő műholdak már egy gyufásdoboznyi tárgyat is fölismernek. És a világ csak ült és nézett.

(Egy vers 1993 novemberéből:)

Hangok helyett

Hangok helyett a torkomból
vérrögök hullanak,
kereslek, merre vagy,
Európa, te céda?

Emberek pusztulnak,
kőhidak omlanak,
Európa, merre vagy,
Európa, te kurva?

A Balkán vérgőzös pribékjei
hullatáncukat lejtik,
gyermeki koponyáról a bört
gondosan lefejtik.

Aprócska ujjakból
kalárist fűznek,
ezt is te túrted,
Európa, ó, Európa, te céda.

Kőszürke felhőivel
ránk szakad az ég,
felkap, magával ránt
egy jéghideg légörvény.

Belefagyunk a télbe,
bele a tűzbe,
a kiásatott gödrökbe,
a fölperzselt erdőkbe.

Hangok helyett a torkomból
vérrögök hullanak,
Európa messze vagy,
Európa, te kurva.

De mit is várhatnánk el a világtól? Mit várhatnánk el Európától? Európa nemcsak a katedrálisok, a

kultúra, a civilizált világ, a kellemes illatok, a szép ruhák és a megejtően szép gondolatok világa. Európából indult el Cortez és európai gyökerei vannak a Bush családnak is. Európa rajzolta át az európai határokat 1920-ban, figyelmen kívül hagyva emberek millióinak sorsát. Gyilkosok voltak a trianoni térképészek is, mert ha ők nem úgy húzzák meg a határokat, mint ahogyan megrajzolták, akkor most mi többen lehetnénk, és erősebbek, magabiztosabbak és boldogabbak is. Nem vezetnénk az öngyilkossági statisztikát, és nem lenne olyan divatos az egykezés, és nem lennének oly sokan „szinglik”.

Európa, ha akarta volna, felszámolhatta volna Európa-szerte az „Arbeit macht frei” feliratú táborokat, de nem akarta. Ehelyett inkább szétbombázta Drezdát, ahol civil lakosok, vagyis ártatlan emberek – áldozatok pusztultak el tízezzrel. Drezdaiak mesélték, hogy anynyi bombát dobtak a szövetséges (európai és amerikai) erők a városra, hogy még az aszfalt is égett. 1944. április 3-án a szövetséges amerikai és brit erők Budapest bombázásakor egyebek mellett bombázták a Szent László kórházat is. „Több mint 30 nagy robbanóbomba esett a kórház területére. Sok beteg asszonyt és gyermeket, valamint az ápolószemélyzet több tagját a bombák megölték, illetve megsebesítették és az épületet elpusztították. Mindenütt mentők és tűzoltók dolgoznak, és hosszú sorban fekszenek a romok alatt a halottak” – írta az Új Nemzedék 1944. április 5-én.

Európa valójában soha nem Európával, hanem csak saját magával törődött. Saját magukkal törődtek azok a holland ENSZ-katonák, akiket a srebrenicai civil lakosság megvédésére vezényeltek ki, de ők egyetlen puskalövés nélkül adták meg magukat a még most is hősként tisztelt hóhérmak, Mladićnak, a szerb tábornoknak. Hol a férfiúi becsület? Hol a katonabecsület? Jóllehet, a puskák ravaszát nem ők húzták meg, késsel nem ők metszették el a gyermekek torkát, de tehetetlenségükkel, nemtörődőségükkel, korrupságukkal gyilkosok ők is, a Balkán „nagy tárgyalói”: a két, párban szélhámós: Vance-Owen, az idióta mosolya mögé elbúvó Akasi Jaszusi, az ENSZ pipogya főtitkára, a Butrosz-Butrosz Gáli és a selyemfiú Hans van den Brook. Hány életet megmenthettek volna ők, ha a becsületnek csak a szikrája is pislákkolt volna bennük? Az ő semmittevésük következményei lettek a kosovói albánok holttesteivel megrakott hűtőkocsik, amelyeket valahol Szerbiában a Duna mélye rejt magában, és ők, meg fehérkesztyűs gyilkostársaik is felelősek azokért a kamionokért, amelyek az albánok holttesteit Kosovóból a szerbiai kórházba és húsfeldolgozó üzemekbe hordták...

A gyilkosok köztünk vannak – mi gyilkosok között élünk, hiszen büszkén virít a szerbiai falakon: „Nož, žica, Srebrenica!” ami rímes fordításban így hangzik: „Srebrenica ellen dróttal, késsel!”

A világ, és ez megint csak közhely, semmit nem változott, nem is változik. Apáinkat, öregapáinkat, de anyáinkat és öreganyáinkat, fivéreinket és nővéreinket a partizánoknak nevezett pribékek minden bizonnyal ugyanazzal a mozdulattal ölték meg, ugyanúgy vágták át a torkukat, mint ahogyan utódaik öltek Horvátországban, Boszniában és Kosovóban. Ugyanolyan szakértelemmel drótozták össze kezüket és terelték őket a gödrök szélére, mint tették ezt Szabadkán, Adorjánon vagy Mozsoron.

A világ igazából nem változik, csupán mi próbálunk meg élni benne, és az utolsó pribékek, meg a gazemberek továbbra is parancsokat osztogatva a sorsunk fölött döntenek.

És hogy hogyan él kisebbségben a műfordító ebben a megbolydult világban? Éppen úgy, mint ahogyan mindenki más. Elege van mindenből, ami megfosztja őt attól, hogy normálisnak mondható életet éljen. Elege van a többség arroganciájából, és főképp abból, hogy neki, a kisebbséginek kelljen bűnhődnie a többség vétkeiért.

A délvideki magyarság szenvedő alanya volt a legutóbbi délszláv háborúknak. Ahelyett azonban, hogy a Nyugat, az Európai Unió, a Nato vagy a Civilizált Világ megjutalmazna bennünket azért, mert soha, az elmúlt másfél évtizedben egyetlenegy alkalommal sem kezdeményeztünk háborús konfliktust, a háborúban csak kényszerosozottakként vettünk részt, akár úgy is, hogy a horvátországi harctereken magyar állt magyarral szemben, ahelyett, hogy valamiféle jutalomban, de akár csak dicséretben is részesülnénk azért, mert mi tömeggyilkosságokat, népiirtást, fosztogatást egyetlenegyszer sem követünk el, ehelyett továbbra is kiszolgáltatottként és megalázottként kell élnünk az életünket.

Néhány évvel ezelőtt egy írásomban arról írtam, hogy egy szabadkai iskolában egy szerb fiú, nyilvánvalóan egy nála kisebb magyar gyerek száját szétfeszítve annak szájába beleköpött. A történet egy magyarországi szerkesztő vagy lektor számára annyira elképzelhetetlen és hihetetlen volt, hogy a tényeket megmásítva, az írást úgy szerkesztette át, mintha a szerb fiú „csak” leköpte volna magyar iskolatársát. Évekkel ezelőtt ehhez hasonló felkavaró esemény elvértve fordult elő. Mára oda jutottunk, hogy vezető szerb politikusok

azt javasolják, zárják rezervátumba (!) a magyar gyerekeket, mert csak így kerülhetők el a mindennaposá vált konfliktusok, amelyek mindig egy azonos irányból indulnak, és mindig a magyar gyerekek megalázásával érnek véget. A magyar gyerekeket rendszeresen megverik Szabadkán, Újvidéken, és mindenhol, ahol nem vagyunk többségben. A sajtóban megjelenő tudósítások, a nyilvánosságra kerülő magyarverések csak töredékét képezik a mindennapok fajgyűlöletének...

A nyolcvanas évek közepén Szabadkára került szerb színházi rendező Ljubiša Ristić volt az, aki az észak-bácskai, tömbben élő magyarságot ki akarta szabadítani a „magyar gettó”-ból. Véleménye szerint a mi legnagyobb problémánk az volt, hogy túlságosan magyarok, túlon túl Magyarország felé fordulók voltunk. Nem igazán érdekelt bennünket az akkor még létező jugoszláv kulturális élettér, ezért szent céljául tűzte ki a magyar gettó felszabadítását, amit azzal kezdett, hogy szétverte a szabadkai magyar színházat úgy, hogy az mind a mai napig nem igazán tudott talpra állni. Ristić eltűnt a látókörünkől, de vezető magyar (!) délvideki balliberális értelmiségiek még közel húsz év után is erről a „anti-gettósodásról” beszélnek, amely jövőnk egyetlen záloga, az Európába, a Kánaánba vezető egyetlen út, miközben nem veszik észre, hogy ez az új módi a „rezervátum”, ahova most még csak a gyerekeinket csuknák, majd minket, felnőtteket is, s húsz év múlva, ha még leszünk, jöhetnek a táborok és a gázkamrák...

A XXI. század vasfüggőnye már áll: a Horgost Röszkétől elválasztó határátkelőn már fölszerelték azt, pedig Magyarország határa még nem is a schengeni határ. A modern technika vívmányainak köszönhetően (internet, videotelefon és egyebek), mivel személyesen ő sem lépheti át a határt, netalán a műfordító dolga lesz majd a nemzeti kultúránk közötti kapcsolatteremtés és -tartás?

Az Európai Unió keleti határa bizonytalan – Észtország és Lettország, uniós jelöltségük, majd tagságuk ellenére sem fogadta el a jelenlegi országhatárokat Oroszországgal szemben. Jól tudom, a dolgok és a csillagok mai állása alapján, no meg december 5-e után meglehetősen nagy bátorságnak tűnhet abban reménykedni, hogy a röszei vasfüggöny ledönthető még, de a berlini Fal is az öröklétnek készült, mégis, mára már csak múzeumi tárgyként és a rendesebb németeket időnként álmaikban gyötrő lidércnyomásként él!